

прикљученија

Силвија Монрос-Сћојаковић

О ГРАДОВИМА И ПЕСНИЦИМА

ПРИЛИКА ЈЕ ДА СЕ ВРАТИМО У ОВО ВРЕМЕ

Росарио је град у Аргентини у којем се први пут завијорила аргентинска застава, безмало пре два века. Боје аргентинске заставе су светлоплава, бела, па опет светлоплава. Бела представља ваздух; прва плава, небо; друга, воду.

Росарио се налази на обалама троме реке Парана, која је можда као и Дунав некад била плава. Парански *суруби* је исто што и наш шаран, само је три пута већи, а сам назив реке потиче од језика припадника домородачке заједнице Гварани: *Para ana ama* што значи рођак мора. Након свог тока, започетог далеко, у Бразилу, Парана се са својих 4.500 километара дужине излива у делту реке Ла Плата у Буенос Ајресу, где прави најшире ушће на свету.

Буенос Ајрес, главни град Аргентине – те земље иначе ретке настањености, са два и по милиона квадратних километара површине и неких четрдесетак милиона становника – има петнаестак милиона житеа. Налази се на три и по сата равничарске друмске вожње јужније од Росарија. Сатима северно и јужно од Буенос Ајреса, укључујући ту и истоимену провинцију – иначе у Републици Аргентини има двадесет и три провинције које обухватају и андске голети на крајњем северозападу према Боливији, и највиши врх Анда, Аконкагву, други иначе на свету после Монт Евереста; и тропске прашуме на североистоку пре-

ма Бразилу и Парагвају, али и ледене пустиње и потресна језера Патагоније, од Анда до Атлантика; чак и део Антарктика, од којег би Аргентини требало да следи, према свим географским параметрима, још милион квадратних километара – простире се равница, позната као *влажна њампа*. Росарио, који заједно са Кордобом дели друго место по индустријској развијености у земљи, типска је разгледница пампе: равно зеленило, покоји циновски фикус *омбу* чије се заталасано корење издиже изнад тла, можда и као далеко неко сећање на океанско море, те понеки коњаник, чији се доњи део тела наставља на четири коњске ноге и, сред такве равнице, непрегледна стада и непрегледна житна поља. Росарио је био и остао велика светска житница.

Својевремено је чак називан и аргентинским Чикагом. Наиме, након Првог светског рата берза у Чикагу отвара се тек након увида у стање залиха жита из Росарија. Жито је речним путем стизало до луке у Буенос Ајресу, да би отуда морем наставило своје путовање. *Агва* на шпанском значи вода. Железница је тада и дуго после тога била једнаки понос аргентинске привреде. Ратови су тада вођени и око челика, којим се између осталог праве и железничке пруге. Но, пругама је тада превозен и хлеб, којег никад није било довољно, као ни мира ни сна о лепшој будућности...

Кад већ о саобраћају говоримо, прилика је да се вратимо у ово време. Почетком октобра управо минуле године, у Росарију је на тргу испред Споменика застави обележена и четрдесетогодишњица погибије Че Геваре, јер је тај сањар без граница тамо рођен.

У исто то време, у Росарију је одржан и XV Међународни фестивал поезије. И песма је храна наша свеопшта.

ПРИЈАТЕЉСТВО И СТРАСТ

Међународни фестивал, присно обележен и сопственим јубилејем – тако што се у културном центру „Бернардино Ривадавија”, на тргу Монтенегро, створила чак и једна повелика домаћа торта, са које су учесници узимали свећице и комадиће папира на којима је у већини случајева писало *Пријатељство је највећа аргентинска страс*, јер је тако тај посластичар Борхес негде некад и сам записао. А у овом свом свечаном издању изнова је окупио врхунске мајсторе песничких посласлица одасвуд.

Притом, већ је и сам концепт фестивала у Росарију, граду по мери и човека и риба, посласлица по себи: то је концепт потпуног остварења, већ и у пријатељевању, заиста, и узајамном прожимању. У стваралачком премрежавању, ако смо од песме. Суштинске, свеукупне. Пре подне сви су учесници фестивала званично слободни, тако да за своју

душу упознају град, или пак себе саме изван свога града, док после подне термини читања песама иду од шест, седам, осам и девет сати, са по три до четири песника по термину. Свако може већ на основу изузетно прегледног и сјајно одштампаног програма да бира шта ће и када да слуша, мада може и све да саслуша, а да ни за трен не настане *луда кућа* као код наших књижевних, и других окупљања: овамо „Руски дом”, онамо „Сервантес”, тамо добри стари „Коларац”, а сви програми се одржавају истовремено, док учесници из иностранства још не знају куда да иду, са ким, шта да раде. Па нам после, ипак, из пристојности, захваљују на свему што је за њих учињено овде у *Чекословакији*. Пардон: *Чешкој*...

Првих неколико година од оснивања Фестивал је окупљао искључиво домаће ствараоце, потом и браћу по перу из Латинске Америке, да би најзад прерастао у међународну светковину коју подржавају и град и провинција. Наравно, у тој подршци учествује и читав низ других покровитеља. Али овога пута су домаћини били посебно задовољни јер су челници фестивалског града и челници провинције као административне јединице коначно из исте странке. То је ван сваке сумње олакшало посао и главном и беспрекорном организатору, иначе исто песнику и занесењаку Угу Дису, који себе нигде није истурао. Он се иначе ретко појављује у јавности; прича се чак да не воли ни да путује, мада има позива са свих страна. Место тога, њега ћете видети како барабар са возачем зауставља чак и бициклисте на *шкловвијама* како би аутобус са учесницима Фестивала могао и даље да их неометано вози у разгледање града. Учесници су тада били у прилици да виде, између осталог и силос до силоса, уз обалу. Неки од њих су окречени у јарке боје и својим изгледом заправо и званично чине експонате савремен аргентинске ликовне уметности.

И некадашње железничке станице, које су у целој Аргентини напуштене током другог Менемовог мандата јер за њихово одржавање одједном више није било средстава, пошто их је председник већ у првом потрошио на неке мађионичарске трикове популистичке представе, сада су у Росарију претворене у изложбене просторе или у такозване паметне играонице, у којима деца сама осмишљавају своје игре. Бедем који је некада одвајао пругу од града и тиме онемогућавао поглед на реку још раније је срушен, па сад и величанствени призор трајне мудрости реке оплемењује како дечју игру, тако и песничко надахнуће. Траг таквог надахнућа је чак и једна песма одиста златног песника, а и сребрног (*plata* значи и то: сребро) Златка Красног, који је од наших први био у Росарију, узводно од Ла Плате, и тако отворио уста ве овдашњим капљицама укупне росе или заједничке матице.

Међутим, док су возови још радили, њима су у Росарио дошли и Лорка и Ајнштајн. Возом је у Росарио долазио и Борхес, и то зато што

му је госпођа мајка у улици Мајпу 963 у Буенос Ајресу била веома строга, а Росарио је био чувен и по једној јавној кући у којој се искључиво говорило француски. И ту кућу, сада претворену у продавницу мобилних телефона, путници фестивалског аутобуса су били у прилици да виде, и да сазнају који податак више. Такође већ помињани *суруб*, исто као можда још и укуснија *боџа*, у граду на реци могу да се купе и да се једу само уз реку: у самом центру, као свуд у Аргентини, претпоставка је да ће се у ресторану наручити месо са месом, са месом као прилогом, или можда тек као салата...

Дом самих песника Росарија – једна прелепа кућица поред реке – обележен је знаком вилиног коњица. Који тамо једноставно све време лети. Или свој посао ради.

КАО ДА ЈЕ ПОСЛЕДЊИ ПУТ

Учесници Фестивала су иначе били смештени у једном веома пријатном хотелу где их је у соби дочекала велика кеса од рециклирајуће хартије са хрпом материјала о граду, о фестивалу, и о осталим тзв. дешавањима, као и са CD-ом и мапом самог Росарија сада и овде. Некима од учесника, који воле свему томе, а поготово писаном, да се продубљено врате тек у миру својих непоправљивих страсти читања у тишини, такви материјали и нису на лицу места били потребни да би се већ некако затекли и у радионици танга за одмакле полазнике, на којој се испоставило да нимало не заостаје ни овогодишњи учесник фестивала, песник Хај Хан из Кине, уз раздрагану сарадњу своје супруге, све у црним чизмицама преко ружичастих вунених чарапа на тридесет степени раног пролећа Југа јужне полулопте. У купатилима хотелских соба запазили смо и тоалет папир, којем и кад није увек из нове ролне, стално је први листић за наредну употребу сложен као салвета на тањиру најраскошнијег ресторана.

Што се тиче, дакле, ресторана, сви учесници су увече обедовали, заједно са домаћинима, у једном старом здању, опет близу и хотела и Културног центра. И то здање је песма по себи. А нарочито дружење у њему: то упознавање, затим прожимање; то прожимање, при пуној свести и о разликама или о истим причама; то стапање с песмом, јединственом, у непосредном бивању, а на основу неког свог животног опредељења или делања међу људима!

А међу песницима, који су вазда склони томе да буду изгубљени у времену, простору и преводу, велелепно се снашао Рус Вјачеслав Купријанов, јер је у часу плаћања сопственог пића редовно откривао да му је новчаник остао ко зна где. Купријанов је добитник песничке награде Смедерева, још једног града на обали реке, који од својих рибо-

ловаца очекује враћање улова у воду. Тешка је судбина чак и награђених песника, рекао је Вјачеслав. Додајући да он од песничтва не живи, у смислу опстанка.

Велелепна је била и Нанси Морехон, са Кубе, која је добила награду Струшких вечери и била гост на језеру, у лето. Но Кубанки је ипак хладно. Нанси се распевала тек са представницом Србије у Буенос Ајресу, где је на крају Росаријског фестивала од 3. до 6. октобра 2007, у понедељак 8-ог одржано још једно читање, овога пута у Центру за сарадњу, у улици Коријентес. Улица Коријентес је улица књижара и позоришта у главном граду Аргентине. Тамо су рођена Кубанка и Српкиња по позвању запевале и *онај* болеро *Besame mucho*, за који је наш први талас алтернативаца у музици помислио – тамо негде педесетих година, кад су џезери хрлили у биоскопе како би и по више пута одгледали „Бал на води”, опет због *све било је музика* – да се односи на девојку по имену Мучо. Наслов болера *о љубљењу као да је последњи њуџи*, заправо гласи „Љуби ме много”.

Кубанка и Српкиња су тај болеро певале у Буенос Ајресу, на крају продуженог трајања Међународног фестивала у Росарију.

ЧУДО УКУПНЕ ЈЕДНОСТАВНОСТИ

Програм Фестивала ове године је проширен и у самом Росарију, у правцу урбаних микроцентара, даље од самог средишта града. Песници су у мањим скупинама гостовали у школским или спортским установама, или у књижевном клубу неке фабрике. У једној школи, смештеној у светлој и пространој згради мултимедијалне намене, тако да се увече у њој изводи и настава за одрасле, а ту су и игралишта, радиостаница и амфитеатар с могућношћу филмских пројекција – песнике је на улазу дочекао пантомимичар намазаног лица у бело, у црном фраку, да би их повео до главне дворане, пошто су заједно прошли кроз кишу од папира. Картончићи у облику кишних капи били су као завеса нанизани на танке најлоне причвршћене за таваницу, а на свакој капљици је нешто писало: „Осмех”, „Птица”, „Другарство”...

На самом Фестивалу били смо пак у прилици да се дружимо и са најједноставнијим могућим човеком, а ипак и једнако песником, и то каквим. Овога пута је у Росарио најзад дошао и најпревођенији гватемалшки песник данашњице. Дакле, Умберто Ак’Абал.

Оспоравају га браћа по песничкој љубави, јер без љубави нема ваљда ни мржње. Не воле га земљаци из струке, јер га не могу досегнути у искрености. Оспоравају га и званичници његове земље, јер је Умберто 2003. године одбио награду названу по општепризнатом земљаку, нобеловцу Мигелу Анхелу Астуријасу.

Умберто Ак'Абал, песник и човек из Гватемале (Момостенанго, 1952), преведен већ навелико на немачки, италијански, шведски, француски, норвешки, енглески, вијетнамски а сада, већ једном, и на српски, својој саговорници – која је једно Адско језеро увела у песничку карту васколиког света већ и преко збирке о сопственим ћутањима поред воде – ћутљив и сам, јер још пре рођења осетљив на звукове, ипак разјашњава и тај случај:

„Награду сам одбио, јер тако сам морао. Астуријас је нажалост расиста. Иако га већина добронамерних доживљава као аутора поеме о неправди, и то најпре у односу на Кукурузне људе као оличење свуда обесправљених; упркос хлебу. У својој младалачкој тези под насловом *Друшћевени проблем домородоца* (1922) Астуријас каже да је проблем друштва заправо домородачко становништво. Нешто одувек и заувек заостало. Не питајући се како је и зашто то тако. Нека буде да је он то рекао у некој својој надобудној младости, и нека је после стао иза тога, да не буде да и он накнадно фризира косу преко биографске ћеле на темену главе; ја ипак не могу да примим награду која се по њему зове, макар писао чак и о Кукурузним људима. Или управо о њима, понајпре”.

Ак'Абал, који је 2003. дакле одбио највећу награду своје земље, својевремено није могао да се зове онако како су његови сеоски родитељи хтели. Отуда му име Умберто. Ак'Абал иначе значи „зора”, „освиг”.

„Свануће” је дакле значење презимена човека који песме пише на језику Маја К'иче, заједнице на рубу свакојаког истребљења, но који са тог језика себе преводи на шпански. Који, као и сваки од нас, осећања понекад преводи и преко друге обале сопствене реке, сред таласа тишине. И чији се син, успут да кажемо, зове Накил, што ће рећи – Срце кукуруза.

А Умбертове песме, награђене и у закопчаној Швајцарској и у равнодушним Сједињеним Државама – равнодушним услед узајамног потирања унакрсних узбуђења уз одговарајуће технолошке ефекте – напосто су чудо укушне једноставности.

Самом песнику је чудо већ и то што је дисао исти ваздух заједно са Ернестом Карденалом или Едуардом Галеаном, латиноамеричким иконама слободног и слободарског духа.

У својој вишеструко награђиваној књизи, ако награда нешто пак значи у односу на истину прећуткивања из разних разлога; у тој ауторској књизи превода, под насловом *Плес ужаса*, песник сасвим непосредно пише о томе како мајку и даље воли иако му је било криво што она није имала времена да се њиме бави док је био дете, јер је она тада морала да опере прозоре на којима иначе нема стакла. Како се сваки пут пред ужасом већ и као матор увек изнова упишки. И како, из-

међу осталог, да петлови не певају, никад не би дан освануо. Што ће рећи да су се „петлови родили пре сунца”.

У вези са месецом, Ак’Абал извештава како месечина, или Луна, тако седећи на свом округлом прозору, само допушта да јој гледамо белину њених замашних бедара.

Док у вези са још многочиме, гватемалшки домородац, сељак и песник каже, по потреби и у преводу:

*Бунар има дно,
не и вода.
Срце има дно, не и љубав.
Заборав има дно, не и сећање...*

То јест, Мај ushowil

*Ri k 'wa k 'o iram
ri ja 'maj.*

*Ri uk'ux jun k'o uoat,
ri loq 'aj maj.*

*Ri saachinik jolomaj k'o iram
ri na 'tisanik maj.*

К свему томе, Умберто песник и узајамни преводацац вулканских тајаца, још значи и пише, иако се и даље свему као дете радује: баба каже, из ноћи у ноћ, да ако се испред врата оставља пуна кофа, има ужаси да се разбеже, јер се они боје воде....

Те, још како,

СНОВИ И ЈА

*Ако ме видиши весейо̄,
биће да сам сањо воду.*

*Ако ме видиши забринӯйо̄,
биће да је вода мӯйна.*

*Ако ме видиши љужно̄,
биће да сам сањао коња.*

*Ако ме видиши заљубљено̄,
биће да сам сањао ле̄иће̄ни.*

*Ако ме видиши болесно̄,
биће да сам бла̄ио сањао.
Ако ме видиши у разочарано̄,
биће да сам се само змија на̄ӯӣао.*

*А ако ме видиши сасвим сневесело̄,
биће да сам се ӣ љована на̄јео.
Ако ме ӣак не видиши,
биће да се ни будио нисам.*

Јер, свака реч има своју неизговорену тежину:

ТЕЖИНА РЕЧИ

*Кад љовориши,
измери сваку реч,
да ӣосле не буде
да мораиш на својим ӣлећима да их износиш,
савијајући се ӣод њима,
да би на крају
ӣод ӣаквим ӣеретӣом ӣоклекнуо.*

Јер, као у неизбежном Сну:

*Сваки ӣӯӣ кад ӣе сањам,
ӣрес̄ӣрављен се будим, од ужаса,
ӣа ӣе ӣражим, не бих ли се
ӣӣак уверио да ниси само сан.*

Јер, као мајка, и оваква или онаква:

ВРАТА НЕМА

*Наша кућа није имала вратӣа
јер ниш̄ӣа нисмо у њој држали.
Нису нам ӣарабе биле ӣо̄ӣребне,
јер у кућу смо само ӣромаја
и ми улазили.*

Или, пак, *Посуда за воду*:

Баба је из вечери у вече иза врата остављала „гуакал”, дакле посуду за воду, у преводу превода.
Зашто то?

Зато да ужаси не уђу, они се боје воде. Кад они њу угледају, помисле да је река, па се и сами препадне. Онда најзад одлазе.

На питање може ли стваралаштво да истински помогне друштву, Умберто Ак'Абал у Росарију је одговорио примером своје напаћене земље: на све стране рачунари и мобилни телефони; на све стране неписменост, глад, потреба за брашном.

Можда и за поезијом.

Као још једном намирницом, сред тишине или буке, од искона.

Једна од звезда овогодишњег скупа песника у души, а у Росарију – на три и по сата друмске вожње, дакле, од Бајреса – био је у основи и полуписмени учесник из Гватемале, к томе још и преводац а и сјајан човек, под пригодном ношњом коју облачи не само зато што је звезда и у Венецији и Нешателу, или пак у средишту Гугенхајмове фондације у Њујорку. Већ зато што ту живописну капу а и све остало носи и код куће.

Како било, на поновљено питање о смислу поезије пред поретком чињеница; о значењу песника при њиховој узајмној суревњивости: о значају песме сред технолошке захукталости упркос растућим несразмерама, Умберто Ак'Абал одговара противпитањем: „Песма је одувек друштво правила човеку, већ на самом његовом почетку. Кроз плес, цртеж, или јаук. Зар није смрт последња песма човечанства?”

Превод њесама са језика Маја на шпански: УМБЕРТО АК' АБАЛ
Превод њесама са шпанског: СИЛВИЈА МОНРОС-СТОЈАКОВИЋ